

Píše Jiří Flaišman

(E*forum, 22. 04. 2015)

Nejen současná česká literatura, ale i texty našeho moderního písemnictví vzniklé v průběhu 19. a 20. století, se – vydávány přirozeně hlavně knižně – přesouvají do digitálního prostředí. Přestože jde o jev trvající u nás (v oblasti zpřístupňování staré, starší a novočeské literatury) již přibližně dvě desetiletí a vznikla řada pozoruhodných edičních projektů jak databázového typu, tak dílčích edic, v kontrastu s možnostmi dynamicky se rozvíjejících digitálních technologií chybí – až na drobné výjimky – soustavnější a hlubší reflexe metodologických otázek k problematice textově kritické práce a edičních technik.

Situace v této oblasti je v západní Evropě a za Atlantikem v porovnání s naším stavem zcela jistě lepší, jak ovšem zdůrazňují autoři nové kolektivní publikace **Digitální kritické edice (Digital Critical Editions)**, eds. Daniel Apollon, Claire Bélisleová, Philippe Régnier) v úvodním slově, tak například i „moderní digitální technologie pro kódování textů jsou pro většinu badatelů působících na poli filologie a textové kritiky stále záhadnou černou skřínkou“. Právě jejich objemná publikace, vydaná v edici Aktuality z Digital Humanities (Urbana – Chicago – Springfield: University of Illinois Press 2014), chce tuto situaci změnit. Na knize pracovala přibližně desítka badatelů pod záštitou pracovišť zejména z norského Bergenu a francouzského Lyonu.

Publikace je rozvržena do tří částí (celkově knihu tvoří devět samostatných kapitol), věnujících se v logické následnosti třem oblastem spojeným s aplikací digitálních technologií. V prvním bloku textů je pozornost zaměřena na historický kontext oboru a na resumé výzev, se kterými se editoři i uživatelé setkávají při zapojení digitálních médií v oblasti vydávání kritických edic. Druhá část shrnuje technické, často speciálně programátorské problémy při elektronickém zpracování textů. A závěrečný blok představuje otázky vyplývající z důsledků aplikace moderních technologií pro organizační, institucionální statut digitálních edic.

O ambici podat ucelený pohled v jedné publikaci svědčí jak vymezení cílové skupiny, do které podle autorů patří jak editoři a badatelé, tak i čtenáři, programátoři, nakladatelé, ale třeba i knihovny či výzkumné instituce, ale také rozvržení vlastních příspěvků, které se pokoušejí zmapovat a zpřehlednit danou oblast od počátků moderní textologie, tedy od tzv. lachmannovské textově kritické revoluce po dnešní věk revoluce digitální. Hlavní pozornost je přitom kladena na sledování možností spojených s rozvojem internetu, respektive na posun od veřejné sítě vnímané jako úložiště dat k výrazné tendenci tohoto prostředí k formování nových edičních koncepcí, jež jsou zásadně ovlivňované komunikací mezi samotnými uživateli. Vedle

bezesporných deviz digitálních edic se na řadě míst knihy setkáme s náznaky potíží, jako například přesycení čtenáře publikováním textů in extenso (např. všechny dostupné verze). Sympaticky působí i fakt, že se autoři opakovaně staví do pozice obránců tradičních textově kritických postupů (jako je např. rekonstrukce textu, emendace porušených míst apod.).

V prvních čtyřech kapitolách se nejprve O. E. Haugen a D. Apollon zabývají historickým vývojem disciplíny de facto od Gutenberga, přes 19. století (studium biblických textů) až po první využití výpočetní techniky při zpracování textů, resp. do tzv. bodu digitálního obratu. P. Régnier poskytuje hlavní rozvržení problematiky digitálních kritických edic zvláště s akcentem na proměny disciplíny z hlediska obecnějšího kulturního a sociálního vývoje. Za zásadní je nutné označit kapitolu D. Apollona a C. Bélisleové rekapitulující na pozadí tradičních knižních kritických vydání možnosti poskytované elektronickými edicemi (zejm. v oblasti aparátové), a to s poukazy k jednotlivým konkrétním projektům. Tataž autorka spolu s T. Hillesundem pojednává v další z kapitol proměny aktu čtení v digitálním prostředí. Druhá část publikace (C. Huitfeldt, A. Pichler a T. M. Bruvik) ve dvou kapitolách probírá speciální problematiku kódování textu a značkovacích jazyků, poskytuje elementární úvodní informace, na příkladech demonstruje tagování textu, naznačuje vazby na možnosti prezentace textů. Sedmá kapitola otevírající závěrečnou část Digitálních kritických edic (autorem je O. E. Haugen) směřuje již k praktickému rozvržení a koncipování digitální edice, podobně jako kapitola následující (S. Mombertová), která řeší otázky spojené s propojením materiálů heterogenní povahy (různá stádia textu, obraz atd.) v kritické edici. Zmiňovaný P. Régnier se v poslední kapitole zabývá dopady využití digitálních technologií v ekonomické (i ekologické) perspektivě vydavatelského průmyslu, specifikuje nové role výzkumných organizací i nakladatelů atd. – Za nadmíru užitečný lze bezesporu označit i závěrečný třicetistránkový strukturovaný soupis odborné literatury, on-line zdrojů, softwarových nástrojů a organizací věnujících se výzkumu či podpoře digitálních technologií.

Závěrem lze konstatovat: kniha Digitální kritické edice jak svým záběrem, tak i členěním a v neposlední řadě i přístupností, s níž jsou jednotlivá témata podána, představuje ideální vstup do dané problematiky (český čtenář vychovaný v naší ediční tradici jako bonus navíc dostane možnost dílčích pohledů do pojmových aparátů a zvláštností jednotlivých škol). Není ovšem možné říci, že by bylo vhodné ji pro naše prostředí převést do češtiny (byť by se mohlo jednat o překlad komentovaný), spíše je výbornou inspirací pro vznik podobně nastavené příručky zohledňující vývoj domácí moderní textologie a specifika vydavatelské praxe, která by cílila na naši širší odbornou veřejnost.